

בעד הכונת

רבים ומרובים הם השינויים שחלו בחיל תותחנים שלנו, בשנים האחרונות. ההתפתחות המסחררת של הטכניקה שחלה בשנים אלו מחייבת אותנו לערנות מתמדת; וכל צעד של פיתוח טכני — כלי-נשק חדש, אמצעי-קשר חדש או מכשיר-עזר אלקטרוני — מחייבים גם פיתוח שיטות הפעלה שונות לחלוטין, ולעתים אף שינויים ארגוניים מרחיקי-לכת. שיטות-התפעול שלנו חייבות להיות פשוטות ככל האפשר, כי צבא-מילואים אנחנו; עם זאת חייבים תותחנינו לנוע, להתפרס ולירות במהירות המכסימלית, ולהביא את הפגז למטרה בצורה המדויקת ביותר. מכל תותח נצטרך להפיק הרבה יותר מאשר ניתן להפיק ממנו לפי ספרי-ההדרכה היבשים.

„בעד-הכונת“ — במת התותחן ב„מערכות“ — מטרתה להגביר את הערנות הזו, אשר הנה כה חיונית לנו. יופיעו בה גם תרגומי מאמרים אשר יבטאו את מחשבותיהם של תותחנים בצבאות אחרים, בעלי נסיון השונה משלנו, וגם מאמרים שהם פרי עטם של תותחנינו אנו, ואשר יתייחסו לאותן בעיות בהן אנו מתלבטים בחיי יום-יום. אני תקווה שגם הכתיבה וגם הקריאה יעוררו מחשבות, יצביעו על פתרונות חדשים, ויקדמו את החיל בדרכו.

קצין תותחנים ראשי

אימון המילואים בחת"ם - כיצד ?

מאת סג"מ יעקב טירקל

שנים הן מטרותיו של אימון המילואים, ולפיכך שנים גם שלביו:

- הקניית „מלאי“ מספיק של ידיעות-יסוד, אר חידוש מלאי זה.
- העלאת רמת המומחיות בשימוש המעשי בידיעות אלה.

יש לשים אל-לב כי לא כל אנשי המילואים שירתו בשירות-חובה בצה"ל, ואף אלה אשר שירתו לא תמיד מוצבים הם, עם שחרורם, לכווחת-המילואים באותם תפקידים שלשמן הוכשרו בזמן שירותם הסדיר. לכן ישאף האימון, או הקורס, שיתוכנן לגבי אלה קודם-כל למטרה הראשונה: הקניית הידיעות הדרושות למילוי תפקידם. ולא רק אימונם של הלוח יכוון למה שהוגדר כאן כמטרה הראשונה, אלא אף אימונם של אלה אשר חלף כבר זמן רב-מדבר מאז רכשו את מקצועם הצבאי, יכוון גם הוא לכך.

במשך שנות קיומו פתר צה"ל, בדרכים של לימוד ושל רכישת נסיון, בעיות רבות בתחום ארגונם של מילואיו ואימונם; ואף הגיע בכך לדרגה גבוהה של יעילות. אף על פי כן, קיימת ועומדת עדיין בעיה בסיסית אשר, דומה, טרם זכתה לפתרון יעיל ומוצלח אפילו בצבא-מילואים אחד בעולם — בעית ניצולו היעיל של פרק-הזמן המוגבל המוקצב לאימון התקופתי¹. תוצאתה של ההתנגשות הבלתי-נמנעת בין צרכי הבטחון לבין צרכיו של המשק עלולה להיות תקופת-שירות-מילואים ארוכה או קצרה, רצופה או מפוצלת, הכל לפי מצב הבטחון של המדינה ולפי משטרה הפנימי; אולם, בכל מקרה שהוא, תער-מוד הבעיה בעינה, אם במידת-הומרה גדולה יותר או קטנה יותר. תקופות השירות-התקופתי בישראל קצרות מאוד מבחינת הבטחון; וארוכות מאוד — מבחינת המשק. ועקב גורם אחרון זה — ודאי שלא תוארכנה. בעית האימון היעיל בתחום הזמן המוקצב חמורה. איפוא, אצלנו מאוד, ופתרונה חיוני.

רשימה זו הוגשה במסגרת תחרות הרשימות לזכרו של סג"מ בן-ציון לבנון ז"ל, והומלצה לפרסום ע"י חבר השופטים.

¹ הביטוי „אימון תקופתי“ — נקוט במאמר זה במשמעות של אימון חודשי, תלת חודשי או שנתי.

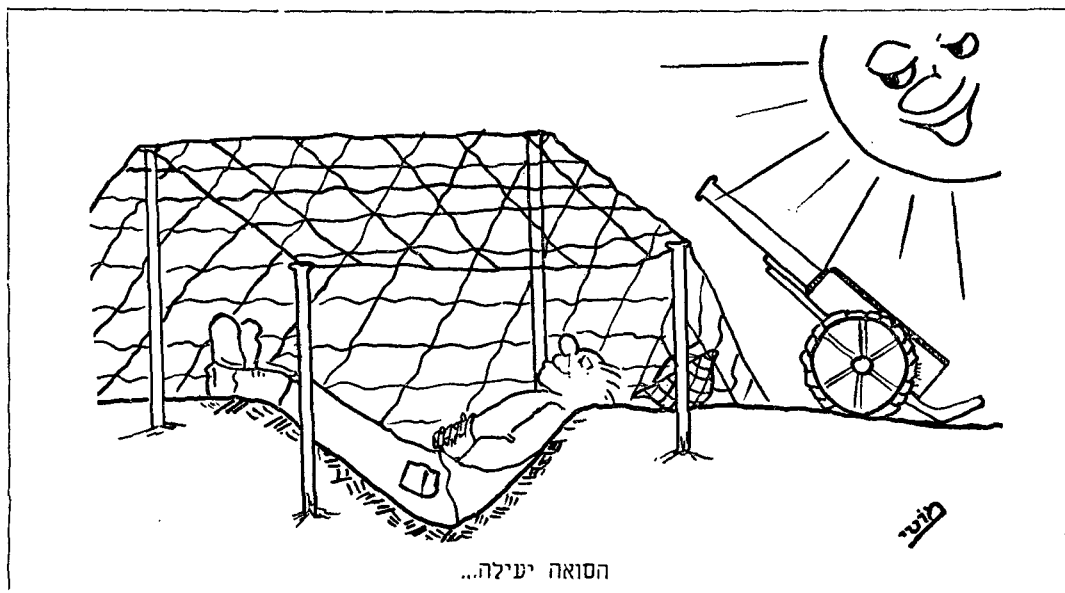
בה בכמותן על אלה שבחיל-הרגלים, והן אף מורכבות הרבה יותר. הקניטן לתותחן, מצריכה, איפוא, זמן ממושך יותר, וקשה "להכניס לו אותן לדם" (וממילא הוא גם נוטה לשכחן מהר יותר). אף אימונם של הנפקדים בחת"ם גדוש חומר טכני, שלימודו ורכיית המומחיות בשימוש בו מצריכים זמן ממושך והסברה רבה ע"י מדריכים מומחים — דבר הגורם בדרך-כלל לכך שהחומר "נדחס" בדוחק רב לתוך זמן האימונים. איי אפשר, כמובן, שלא להתחשב בגורמים אלה; ואכן מתחשב החת"ם בכך, אולם המציאות מוכיחה שלא תמיד משיג האימון את מטרותיו.

מקובל מאוד להפריד בין אימונם של המפקדים לבין אימונם של הטוראים (הדברים אמורים כאן באימון או בתרגול הנערך ע"י היחידה, ולא בקורס יסודי); ומקרה שכיח הוא הקריאה לאימון לקציניה ולטוראיה של היחידה בזמנים שונים. לא-אחת יקרה גם שכאשר אימונם של הקצינים מצריך שיתופם של צוותים — נאלצים לספק את הקצינים המת-אמנים ליחידה אחרת, המתאמנת אותו-זמן, היות וצוותי יחידתם-שלהם נקראים לאימון בזמן אחר... אולם, גם אם מבוצעת קריאתם של המפקדים ושל הטוראים לאימוניהם הנפרדים באותו פרק-זמן עצמו, הרי בדרך-כלל אין מתכננים מראש אימון משותף של היחידה בכללותה, או שהוא מבוצע רק ביום האחרון, כמין סיכום קצר — ובלתי מספיק. אין ספק

שלהב הראשון של תכנית-אימון מקפת לטוח רחוק יתבטא איפוא בהעמדת חיילי היחידה על בסיס משותף של מטען ידיעות-היסוד הנחוץ לכל ממלא-תפקיד בתפקידו². רק לאחר השגת מטרה זאת יתוכנן האימון בהתאם למטרה השניה — ויתרכו אז באימונים יחידתיים, ובתרגילים מקצועיים-אישיים. הנסיון מוכיח כי פסיחה על השלב הראשון, כולו או מקצתו, מצמצמת מאוד את יעילותם של אימוני השלב השני, ואף נוטעת באנשים חוסר בטחון במילוי תפקידם.

אלה הם עקרונות-האימון הכלליים הרצויים במי-לואים, המקובלים, בפחות או ביותר דייקנות, בצה"ל. אולם בחת"ם, בדומה לכמה חילות מקצועיים אחרים, יש לעקרונות אלה משמעות מיוחדת. הקניית ידיעות-היסוד-הטכניות הנחוצות לטוראי חיל-הרגלים, למשל, אינה מצריכה זמן ממושך ומאמצי-הדרכה רבים; ואפשר לעבור, לאחר תקופה קצרה-ביחס של אימונים, לאימוני השלב השני — שהם, למעשה, העיקר. בכלל, ידיעות-היסוד-הצבאיות של טוראי חיל-הרגלים הן פשוטות, ונקל לעשותן לנכסי-צאן-ברזל שלו. פני הדברים בחת"ם שונים לגמרי. ידיעות-היסוד-הטכניות הנחוצות לתותחן עולות בהר-

² השינויים הטבעיים בהרכב כוח-האדם של היחידה אינם מאפשרים, כמובן, העמדת כל חיילי היחידה על "בסיס משותף" כזה.

„אמצעי-להשגת-גביעים“ בתחרויות-אספורט. לוח-היחידה היא אותו קשר נפשי שבין אנשי הצוות, שלא תמיד ישנם לו גילויים חיצוניים בולטים, אלא שיש בכוחו, בשעת-מבחן, להעלות את הצוות לשיא יכולתו, ואף למעלה מזה. אין ספק: קורסי-יסוד ואימונים-בסיסיים, שמטרתם ללמד את בעלי המקצועות השונים את מקצועותיהם-הם, הגם בגדר הכרח; אין גם חולק על כך שיש צורך לחזור-ולרענן את הידיעות, ואף להוסיף עליהן; אולם במידה והאימון חייב להיות מפוצל למקצועות שונים — אין להקדיש לו יותר ממינימום-הזמן הדרוש. כפי שציניתי למעלה, העקרון-המנחה הוא שכל אימון בשלב-ההתמחות חייב להעריך במידת האפשר במסגרת אימון משותף של כל היחידה. שלא כחיילים-הסדירים, שוהים תיילי-המילואים בצוותא-חדא רק תקופה קצרה בכל שנה, ויש להשתדל להפיק מכך את כל התועלת האפשרית. לפיכך, על כל מפקד המתכנן אימון מי-לואים להציג בפני עצמו את השאלות: — האפשר לבצע זאת במסגרת הכללית של היחידה? האמנם הכרחי לפצל לשם כך את היחידה לקבוצות של בעלי המקצועות השונים? האמנם יש צורך להפריד את כל שלבי אימונם של הקצינים מאלה של הטוראים?

אין אלה הגורמים היחידים שבעטים לא תמיד משיג האימון את מטרותיו; ולעתים אף אין הסיבה נעוצה באימון עצמו דוקא. אחת מסיבות אלו — שורשה בכך שלא תמיד מוקדשת תשומת הלב המספקת לשיבוצם של החוגרים חילי-המילואים לתפקידיהם; ומששובצו — שוב יש ואין מיוחסת חשיבות מרובה לאותו שיבוץ, והם מוצברים ממקום למקום בהתאם לצרכים השוטפים. ולא-עוד, אלא שלעתים השיבוץ נעשה על הנייר, בלא מגע עם האנשים החיים עצמם, ולא נעשה כל נסיון לארגן שיחות-ראיונות בין המפקדים לפיקודיהם בענין התפקידים שהללו מעוניינים בהם. אכן, „מבחר“ התפקידים העומדים בפני החיל אינו גדול; אולם יש בשיחה מעין-זו כדי לחזק את הזיקה בין החייל ובין תפקידו, יתר על כן, יש תפקידים המונוחים לגמרי, ושאינם מוקדשת כל תשומת לב לאישיותו של האיש שישוּבץ בהם. דוגמה אפשרית לכך הוא אותו נושא-תפקיד בצוות, הנחשב „רשמית“, בצוותיות-תוחים מסוימים, סגן מפקד הצוות — אולם במציאות אין מיחסים לו חשיבות כלל, ותפקיד זה ניתן, בדרך כלל, לאחד

שדוקא דרישותיו המיוחדות של חת"ם, שעליהן הצביעתי לעיל, מחייבות אימון נפרד כזה — אולם רק בתנאי שנושאו שייך למה שכינתי „אימון שלב א'“: היינו, רכישת „מלאי“ ידיעות-יסוד, או חידושו. כל אימון משלב ב', היינו אימון בשלב התרגול וההתמחות, חיות, חייב להעריך במידת האפשר במסגרת יחידתית, כשכל חייל וחייל ממלא את תפקידו המוגדר בתקן. הסקת המסקנות מהאימון, וסיכומו, יכולים להינתן לאחר-מכן, לקצינים ולטוראים בנפרד. אין לעשות מה שנעשה לעתים קרובות כל כך: כשמרכיבים צוותים „רק לצורך התרגיל הזה“; וכן יש להקפיד שהמפקדים יפעלו עם צוותיהם הקבועים. הקשר בין המפקדים לבין פיקודיהם רופף מאוד בלא-ורהבי, וחשוב לשקוד במידת האפשר על הידוק הקשרים ביניהם בזמן האימונים. דומה שהשיטה הנוהגת עתה אינה שמה דגש חזק די-הצורך בענין חשוב זה.

ספקות דומים צפים ועולים אגב בחינתה של שיטת האימונים המקצועיים. לכאורה, מה טבעי יותר מאשר ארגונו של אימון „מספרי 3“ או „מספרי 1“, למשל — היש דבר „טבעי“ יותר מאשר אימונם המיוחד של בעלי המקצועות המיוחדים שבצוותים? אולם, גם כאן חוזר אותו ליקוי — שאפשר לכנותו ליקוי עקרוני — אשר שורשו בהדגשת הספציאליזציה; וממילא — בהונחת עבודת-הצוות. לא-אחת מעלים אצלנו על נס את האיות, שהיא מקור כוחנו; ואמנם, אימון מקצועי יכול לשמש אמצעי מצוין להעלאת הרמה של בעלי המקצועות המתאמנים — אבל באימון כזה חסר משהו אשר, לדעתי, הוא עיקר חשוב. ממש כשם שיש להזהר ולא להרבות בהפרדה בין אימוני הקצינים והטוראים, כדי לא להפסיד את יתרונותיו של אימון משותף — כך גם כאן. ממש כשם שצירוף של לוחמים מעולים לקבוצה אחת אינו עושה אותם עדיין ליחידה צבאית מעולה, כך גם קבוצה של בעלי תפקידים בעלי רמה טובה אינה עדיין, בהכרח, גם צוות טוב. הכשרת-היסודי-המקצועית המוקדמת היא רק אחד האמצעים כדי להכשיר צוות מעולה; אולם נוסף על הכשרה זאת, נוסף על התרגול בעבודה-משותפת, נוסף על התועלת העצומה הנובעת מהצגה חיה של הפעולה העלומה של היחידה — יש הכרח לטפח גם קשר נפשי מסוים בצוות. משמעות ה- *Esprit de corps* — „רוח היחידה“ — אינה גאווה ילדותית ריקה, כפי שמציגים אותה לפעמים; והיא אף איננה בגדר

אינם כל הליקויים המצויים בשיטת האימון הקיימת היום. פגם חמור אחר שאפשר להתקל בו לפעמים הוא חוסר הגמישות, אשר במה וכמה פנים לו. ביחידות המילואים, ובעיקר ביחידות שהגליל הממוצע של אנשיהן גבוה, חלים שינויים בלתי-פוסקים בהרכב כוח-האדם. התוצאה היא שלאט-לאט "מצטבר" ביחידה אחת גדליהולך של אנשים חסרי נסיון וידיעות, או מעוטי נסיון וידיעות. לעתים קרובות-מדי מתעלמים ממצב זה ומוציאים אנשים כאלה לאימון הכללי של היחידה, מבלי שישלחו תחילה לקורסי-יסוד כלשהו, או שיאורגן בשבילם, במסגרת האימון הכללי של היחידה, אימון תמציתי מיוחד לשם הקניית ידיעות-היסוד הדרושות. הגישה למקרים אלה היא ש"במשך הזמן ילמדו את התורה בתוך הצותים"; אולם לא תמיד נקלעים אנשים אלה לצות טוב, או לצות שמפקדו בעל ידיעות טובות במקצועו ובעל נכונות להסביר ולהדריך. בין התוצאות של מקרים כאלה הוא שאנשים מסתובבים סביב התותחים ומשמישים כ"חוטבי עצים ושואבי מים" של הצותים, בלי שתצמח מהם תועלת בשעת ירי. השפעתו המזיקה של מצב-עניינים זה, נוסף על הנזק הצפון בו עצמו, אינה טעונה הבהרה נוספת.

חוסר הגמישות מתגלה גם במקום אחר, אם כי במידה פחותה הרבה יותר. מצער הוא כי עד כה לא איפשר מצב בטחונה של ישראל ביצועו של תכנון אימונים לאנשי-מילואים מראש, למשך תקופה ממושכת, של מספר שנים; אולם תכנון כזה הוא בגדר הכרח. הכרחי לתכנן מראש בשביל יחידות המילואים של תכניות-אימונים מקיפות, אשר יביאו בחשבון מלכתחילה את השינויים האפשריים בהרכב כוח-האדם, ושינויים אחרים. אך עם זאת יש לזכור כי האלתור — שהוא חיוני בשדה הקרב — חיוני גם כאן. יש לשים לב להוצרות רוח-זמן גדול מדי בין האימון האחרון שמאחרי איש-המילואים ויחידתו, והאימון העתידי, שעודו לפניו; ויש לתקן את התכנית בהתאם לכך, ממש כשם שיש לשים לב גם למצבים בהם קצר הזמן שחלף מאז היתה היחידה בשרות — עובדה, אשר אולי תאפשר לקצר את החזרה על חומרי-היסוד, ולתמצת אותה. גורם זה של פרק-הזמן שחלף אינו, כמובן, הגורם היחיד שיש להתחשב בו, ויש לבנות את האימון העתידי גם מתוך התחשבות במשכה, באופיו וברמתו של האימון הקודם. אני מעז להרחיק לכת ולומר, כי אסור להתעלם אף ממידת

מאנשי הצות שרמתם נמוכה. נודה-נא על האמת: אין אנו מקדישים מחשבה דיהצורך לחלוקת התפקידים בצותים מלבד לממלאי התפקיד של מפקדי צותים וכוננים. מפקדים רבים רואים, משום מה, את הצות לא כיחידה מלוכדת של בעלי תפקידים מוגדרים הפועלים מתוך שיתוף, אלא כחבורת "גיזרים", המבצעים תפקיד באופן קיבוצי, ואשר לא חשוב כלל מה הסידורים הפנימיים שלהם, "בין החברה". הלך-מחשבה נפסד זה מוליד הלך-מחשבה דומה אצל הטוראי; והתוצאה היא העדר ההודרות-המלאה של חיילי-המילואים עם תפקידו, וממילא ירידת רמת האימון. חייל היודע שבין כה וכה אין חשיבות יתירה לתפקיד שהוא ממלא בזמן האימון, מפני שבאימון הקרוב יוחלף ודאי בחייל אחר, כיד המקרה הטובה — אי-נספק שלא יפיק מן האימון את מלוא התועלת האפשרית. כדוגמה קיצונית ישמש כאן אותו חייל-מילואים — דוגמה זו אינה לקוחה, אמנם, מחת"ם — אשר נשלח לקורס חובשים-מחלקתיים, וסיימו בהצלחה; נשלח בשנת-האימונים שלאחר מכן לקורס מכ"ם שלב א' — ואף אותו סיים בהצלחה; ובשנת-האימונים שלאחר זאת נשלח לקורס מק"ב... עם יאווה תפקיד יודהה אותו חייל מבחינה נפשית — עם תפקיד החובש, המ"כ, או המקב"ן? הודות-ונפשית זאת היא בעלת חשיבות עצומה, ואין לותר עליה (שלא לדבר כבר על הבזבוז הנגרם עקב אימון בלתי-מתאים ומיותר). רצוי, אמנם, שכל אחד מאנשי הצות ידע לעשות גם את מלאכתו של חברו בשעת הצורך — אולם אין להניח את ביצועו של "רצוי" זה ביד המקרה העיור. אימונם המקצועי של האנשים, ואימונם הצותי המשותף, חייבים להיות בהתאם לתפקידם; וזה — בהתאם להרכב הקבוע, שייקבע בהקפדה ובעיון ומתוך תשומת לב לכשרות-נותני ולרצונו של כל פרט. המנגנון המכונה "יחידה" יפעל ביעילות רק אם כל אחד מפרקיו וחלקיו יוכשר כראוי לתפקידו, יותקן במקומו המיוחד המיועד לו, ולא יוחלף שלא-לצורך. כל אלה, עם ההודות נפשית עם התפקיד, ולאחר "הרצה" מת-אימה — יבטיחו את פעולתו הטובה של המנגנון בכללותו.

ההפרדה שלא-לצורך בין אימון מפקדים לבין אי-מון טוראים, האימון הנפרד לבעלי מקצועות שונים (ושוב — הדברים אמורים באימון בשלב-התמחות ומתקדם), והעדר הדגשה מספקת של הצות והיחידה,

הקליטה של חומר האימון הקודם. אויביו הגדולים של האימון העתיד הם הנוקשות והשגרתיות. ליקויים הנופלים בחשיבותם מן הליקויים העקרוניים שהועלו בקצרה בשורות שלמעלה, הם אלה שאפשר לכנותם "טכניים"; ואחד הבולטים שבהם הוא בזבוז הזמן עקב ארגון בלתייעיל. תכנית אי-מונים מצוינת עלולה להתבל ולצאת קטועה ופגומה בעטיו של בזבוז זמן לצורך הכנות; יתר על כן, הכנה מוקדמת של כל הדרוש על ידי סגל סדיר עשויה לשחרר זמן רב מאוד לצרכי אימונים. היש מספר לשעות המתבזבזות לצורך הוצאת הציווד ובדיקתו? גדוד-מילואים שיבוא למקום שירותו וימצא את הרכב ואת התותחים מוכנים, את הציווד הטכני והציווד הצותי מחולקים ומסומנים לפי סוללות ו-צוותים, ואשר לא יצטרך לעסוק במשך חצי-היום האחרון בניקוי תותחים ובסידורים דומים — ודאי שיוזכה ברוח ניכר של זמן יקר.

ואחרון-אחרון בין הליקויים האופייניים, הם הדברים שבתחום ה"מורל". אכן, בעיני החוק איש-המילואים הנמצא בשירות הוא חיל לכל דבר; אולם, כידוע, אין החוק עושה את האדם — ויש הבדל יסודי בין חייל-המילואים והחייל הסדיר, הבדל שהוא פסי-כולוגי בעיקרו. איש-המילואים הנקרא לשירות נעקר מתוך עיסוקיו וענייניו האזרחיים, ומורחק מן הטיפול בבעיותיו האזרחיות השוטפות; ובדרך כלל הדבר כרוך גם בהפסד כספי לא קטן. לא יפלא, איפוא, שהלך-מחשבתו אינו מתחלף עם לבישת המדים, ודעתו מוסחת לבעיותיו שלו. מפקד שינסה לנהוג בחיילים אלה כבחיילים סדירים עלול, אולי, לזכות בהישגים קלי-ערך בענייני משמעת; אולם הוא יגרום בכך נזק לא-ישוער לדבר האימון עצמו. היסח-הדעת של חייל-המילואים ייהפך, במקרה כזה, להתנגדות נפשית פנימית, אשר תוריד את רמת האימון מטה-מטה, בכוח רוח-ההכנה ההדדית. שלא תמיד שוכנת היא בין אנשי המילואים ואנשי צבא-

הקבע, אפשר למנוע מראש תקלה מיותרת כזאת. במאמר זה הגדרנו את מטרותיו הכלליות של האי-מון ואת דרישותיו הספציפיות של חת"ם. כן הצבענו על ליקויי העקרוניים והאופייניים ביותר של האימון בו. לכאורה, רק הצבעה על ליקויים כאן; אולם מכלל ה"לאו" אתה שומע את ה"הן", ובדרך אגב שורטט כאן תואי-דרך ראשוני לאימון מילואים בחת"ם. לפי תואי-דרך זה יש לתכנן כל אימון מראש, כחוליה בשרשרת שלמה ומתוכננת של אימו-נים ותרגילים, ולא כ"יחיד-בפני-עצמו"; ועם זאת אין להצמד בשרירות למסגרת האימון, אלא יש לפ-עול בגמישות, מתוך התחשבות בגורמים השונים שצוינו. כל אימון משלב ב', היינו אימון שמטרתו אינה הקניית ידיעות-יסוד אלא התמחות, חייב להעריך במידת האפשר בתור אימון כללי משותף של כל אנשי היחידה — ואת הסיכוס אפשר יהיה לערוך לבעלי המקצועות, או התפקידים השונים, בנפרד. בעת-יבוענה אחת עם האימון להעלאת רמת המו-חיות יש לשקוד בלי הרף על שמירת "המכנה המשו-תר" של היחידה — שהוא מינימום-הידיעות החיוני לכל בעל-תפקיד — ואין להניח זאת לידיו של הזמן. יש גם לשים אל-לב את העקרון, לפיו אין לעסוק בזמן האימון בהכנות או בסידורים שאפשר לעסוק בהם שלא בזמן האימון — וכן את עקרון היתם המיוחד אל חיילי-המילואים.

כאמור, דן מאמר זה בנושא בעיקר מנקודת-הראות של: "אימון-המילואים — כיצד לא..."; בחי-נת "את אשר יאהב יוכיח". והעקרונות החיוניים הובאו כאן, בדרך כלל, כטפלים, כביכול, לשליטת הליקויים. הנסיון מוכיח, דומני, שזאת הדרך היעילה ביותר להביא לידי תיקונים לשיפורים במצב הקיים, ולכך גם נתכונתי. שכן מטרתו של מאמר זה אינה עצם הדיון האקדמאי בבעית אימון-המילואים בח-ת"ם, אלא נסיון להניח מספר אבני-דרך-יתשתית — והמסירות והזמן יבנו את המסילה.

